

KUD 338.486(496.51)

**TURIZMI GJENDJA DHE PERSPEKTIVA E ZHVILLIMIT NE
REPUBLIKËN E KOSOVËS**

Dr. Fetah Reçica
fetahreqica@hotmail.com

Abstrakt

Turizmi dhe potencialet e turistike te Republikës se Kosovës janë te rëndësishme për tu marr për bazë sepse gjendja e tanishme nuk le për tu dëshiruar. Ndërsa perspektiva do te jetë e suksesshme dhe profitabile për ekonominë vendore. Turizmi është njëra prej veprimtarive me komplekse në shoqërinë e sotme moderne. Ne vendet e zhvilluara ka marrë formën e një industrie të plotë me të cilën ndërveprojnë shumë veprimtari si ; ekonomia, politika, kultura dhe të gjitha veprimtaritë dhe aktivitete njerëzore. Ne vendin ton është i përciellur me fatin e ekonomisë se vendit. Zhvillimi i kësaj veprimtarie do te angazhoj fuqi punëtore dhe do te shkoj ne favor te zhvillimit dhe sigurimit te mirëqenies shoqërore te popullsisë vendore dhe ne ngritjen e standardit jetësor.

Fjalët çelës; Turizmi, Potencialet turistike, perspektiva e zhvillimit, Mjedis i përshtatshëm, Ndërmarrjet hoteliere, Baza materiale.

Hyrje

Turizmi ne kohet e fundit është zhvilluar në rrethana mjaftë të vështira në aspekte të ndryshme si politike, ekonomike, shoqërore. Ne vitet e fundit vështërsite dhe kufizimet themelore nuk kanë qen vetëm në nivel kombëtar, por edhe me gjere në nivel regjional. Shkaktar për këtë ishin rrethanat e krijuara nga luftërat në ish Republikën Federative të Jugosllavisë. Zhvillimi i turizmit është në lidhshmëri me zhvillimin ekonomik te vendit. Kosova me potencialet e sajë mund të jetë vendi me zhvillim ekonomik ne të cilin turizmi do të jete njeri prej vendeve ku premtojnë investimet në këtë sektor. Gjithherë duke marrë për bazë vendet e regjionit si Maqedoninë, Bullgarinë, Kroacinë, Slloveninë, Shqipërinë , ku turizmi është njëra prej sektorëve të ekonomisë i cili ka thithur investime nga investitorët e huaj dhe të qëndrueshëm ne këto vende. Edhe Kosovës me potencialin e konsiderueshëm turistik i nevojiten investime të shumta për zhvillimin

turizmit. Gjithnjë duke marrë për bazë prioritete si në planin afatshkurtër ne të cilin mendohet të shkohet në modernizmin dhe rekonstruktimin e objekteve hoteliere për vendosje të dëmtuara dhe ndërtimin e objekteve të reja për infrastrukturën turistike. Nevojat për zhvillimin e turizmit janë prioritare të cilat na japin një kërkesë të qëndrueshme e cila bazohet në komunitetin (bashkësinë ndërkombëtare) të vendosur në Kosovë.

Zhvillimi i turizmit në periudhën e pasluftës, ka arritur një zhvillim të konsiderueshëm të bazës materiale, i cili është përciellur më përmasa brengosëse. Kosova me kushtet e saja në disponim paraqet bazë potenciale për zhvillimin e turizmit me degët e tij si: Turizmit malor, turizmit balnear , turizmin fshatar , turizmin kongresist, turizmin transit , turizmin kulturor etj. Kosova disponon me vlera të shumta të trashëgimisë natyrore dhe kulturore, me motive të shumta që nga e kaluara e lashtë deri në ditët e sotme.

Tabela 1. Tabela e kohës për të arritur deri në vendet turistike të Kosovës për njësi ore

Vendi i nisjes	Prishtinë			Brezovicë			Prizren			Pejë-Deçan-Istog		
	Aeropl-an	Tr-en	Auto-bus	Aer opl an	Tr-en	Aut-obus	Aero-plan	Tren	Autobus	Ae-ropl an	Tren	Autobus
Beograd	1	7	6	-	8	7	-	10	7	-	9	8
Zagreb	2	13	11	-	14	12	-	16	12	-	15	13
Novi Sad	2	9	7	-	10	8	-	11	8	-	15	10
Nish	-	4	3	-	5	4	-	7	4	-	6	6
Kopenhagën	4	22	29	-			-			-		
Londër	4	21	29	-			-			-		
Minhen	3	20	26	-			-			-		
Prag	3	20	28	-			-			-		
Romë	3	31	25	-			-			-		

Roli i turizmit për zhvillimin e ekonomisë

Turizmi është njëra prej veprimtarive me komplekse në shoqërinë e sotme moderne. Ne vendet e zhvilluara ka marrë formën e një industrie të plotë me të cilën ndërveprojnë shumë veprimtari si ; ekonomia, politika, kultura dhe të gjitha veprimtaritë dhe aktivitete njerëzore. Roli i turizmit për zhvillimin e ekonomisë është mjaftë i lartë sepse turistët, konsumojnë ne vendin i cili vizitohet. Zhvillimi i turizmit në ekonominë e një vendi mund të ketë ndikime të drejtpërdrejta , indirekte dhe multiplikative. Në sferën e ndikimeve direkte që bën turizmi në ekonomi, me të rëndësishme janë ndikimet në produktin shoqëror dhe të ardhurat nacionale, në zhvillimin e veprimtarive ekonomiket cilat përbëjnë ekonominë turistike si hoteleria, tregtia, transporti, institucionet kulturore për argëtime etj. Mandej

inkuadrimi i popullsisë në punë e cila ka ndikim të drejtpërdrejtë në ngritjen e standardit jetësor, ngritjen e investimeve, në ekuilibrin e shkëmbimit me jashtë si dhe zhvillimin e vendeve dhe rajoneve më pak të zhvilluara.

Efektet e turizmit janë edhe indirekte, në ato veprimtari ekonomike, të cilat nuk marrin pjesë në shërbimet e drejtpërdrejta të vizitorëve, por janë në shërbim të ekonomisë turistike; bujqësia, ndërtimtaria, industria, tregtia etj.

Baza për një mjedis të përshtatshëm për zhvillimin e turizmit në Kosovë

Zhvillimi i turizmit për secilin vend është i lidhur me qëndrueshmërinë politike dhe sociale. Arritja e tyre mund të bëhet në qoftë se ka rritje ekonomike të qëndrueshme. Rritja e zhvillimit ekonomik të qëndrueshëm mund të arrihet vetëm atëherë kur kemi një mjedis të sigurt të sektorit privat. Për vendosjen në vend të një klime makroekonomike të qëndrueshme dhe një ekonomie të tregut duhet të bëhen përpertime në reformat ekonomike të cilat kanë munguar deri në periudhën e pasluftës.

Mjedisi makroekonomik i qëndrueshëm është prej prioritetëve për të përfituar investitorët. Vendi duhet të jetë i sigurt nga veprimet e dëmshme si kriminaliteti, korrupsioni, të cilat ndikojnë në stabilitetin dhe zhvillimin e vendit. Gjithëherë do të ishte e preferueshme, për të krijuar një mjedis i favorshëm për investitorët e jashtëm, por edhe ata të vendit. Kosovës i mungon politika turistike. Kjo është e vështirësuar se edhe pas përfundimit të luftës, ende nuk ka një vizion e as një koncept të zhvillimit makroekonomik, e lëre me një strategji të zhvillimit të hartuar nga institucionet kompetente e cila është në përgatitje. Edhe pse ekzistojnë studime të shumta nga banka Botërore dhe organizmat përkatës të Bashkësisë Evropiane për mundësitë e zhvillimit ekonomik të Kosovës. Kosovës ende i mungojnë indikatorët bazik makroekonomik për formimin e politikave ekonomike duke përfshirë edhe atë turistik. Tani Kosova ka në dispozicion ligjin për turizmin i cili përfshin veprimtaritë hoteliere, atë të agjencive turistike, të ciceroneve turistike etj.

Në Kosovë ende nuk është krijuar një mjedis në të cilin investitorët, vendor dhe ata ndërkombëtarë do të fitojnë besimin për të investuar. Kjo kërkon miratim të shpejtë të pakos legjislative për të rregulluar aktivitetet e investimeve dhe biznesit komform standardeve ndërkombëtare. Tani pas zgjedhjes së statusit siç duket është në rrugë të mbarë.

Disa forma te intervenimit të shtetit në shtetet e Evropës perëndimore dhe shtete në tranzicion për zhvillimin e turizmit

Ne të gjitha vendet e botës, pa marrë parasysh zhvillimin shoqëroro-ekonomik të vendit, shumë çështje lidhur me turizmin rregullohen në mënyrë të drejtpërdrejtë ose të tërthortë nga ana e shtetit. Turizmi përfshinë sferat e ndryshme të jetës shoqërore si politike, ekonomike, kulturore, sociale, atëherë edhe lënda e politikës turistike e përcaktuar kryesisht nga shteti, përfshinë grupet e aktiviteteve shoqërore të cilat i takojnë politikës sociale, ekonomike, shëndetësore, politike, kulturore dhe elementeve përbërëse të tyre. Ne të gjitha vendet ligji i rregullon pjesën me të madhe të raporteve dhe dukurive të turizmit, duke i përfshirë të gjitha veprimtaritë si në hotelieri, transport, të tregtisë, të politikës sociale, shëndetësore, industriale, bujqësore etj.

Ne përgjithësi kompetencat me të rëndësishme të organeve shtetërore për turizëm me vendet e Evropës perëndimore dhe vendet fqinje të Kosovës janë:

- Përgatitja dhe hartimi i planeve për zhvillimin e turizmit,
- Përgatitja e dispozitave ligjore nga lëmi i turizmit,
- Monitorimi dhe zbatimi i dispozitave dhe punës së organizatave të rëndësishme turistike,
- Caktimi i politikave të çmimeve të shërbimeve të vendosjes dhe të ushqimit,
- Sigurojnë orientimin e mjeteve të kredive financiare për zhvillimin hotelierisë si dhe merren me veprimtaritë informative-propagandistike me interes kombëtar si dhe organizojnë punën e përfaqësive turistike në botën e jashtme.

Veçoritë e ndërvarjeve hoteliere dhe ecuria e zhvillimit të tyre

Numrin me të madh e përbejnë ndërmarrjet e vogla dhe të mesme ku kemi të bëjmë kryesisht me rritjen e shpejtë ekonomike. Krijimi i strukturës së re ekonomike të Kosovës, synimi është që sa më i zhvilluar të jetë sektori privat e cila do të pasoj me rritjen e vendeve të punës dhe migrimin social për popullatën.

Ndërmarrjet e vogla dhe të mesme edhe pse janë në zhvillim të vazhdueshëm, janë duke u ballafaquar me një numër të barrierave të cilat kanë të bëjnë me mungesën e rrethinës ligjore, konkurrencën jolojale dhe mungesën e qasjes në burimet financiare eksterene.

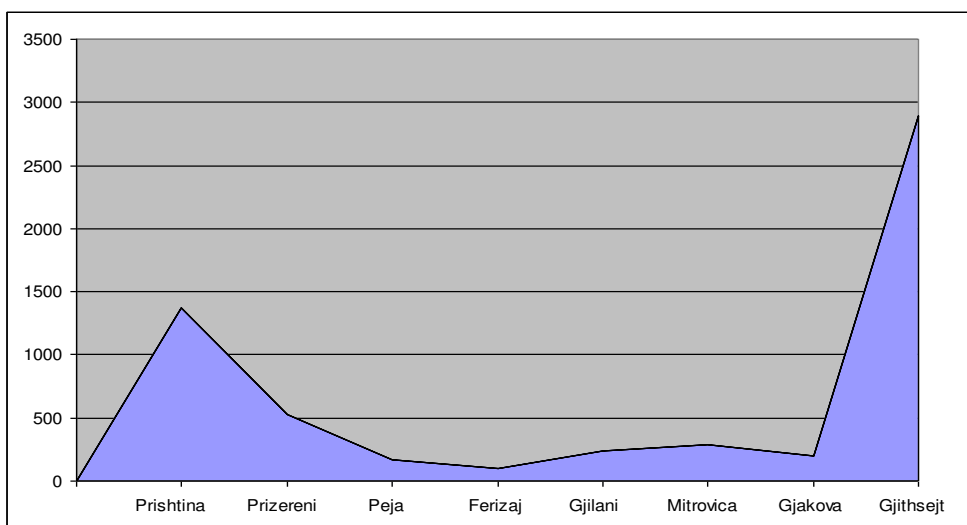
Duke e ndjekur veprimtarinë e biznesit hotelier privat në rrjedhën e vetë kronologjike, vihet re një rritje e shpejtë e tij në periudhën e parë 1970-1996, pastaj një rënie, që fillon në vitet 1996-1999 si pasojë e dhunës

së ushtruar nga pushteti serb, duke arritur me rritjen me të madhe të krijuar gjatë viteve 1999-2002 e tutje e cila vazhdon.

Pas luftës së fundit të viteve 1988 dhe 1999, turizmi dhe hoteleria zënë vend të rëndësishëm në aktivizimin ekonomik të Kosovës. Pjesëmarrja e ekonomisë turistike (duke përfshirë sektorin shoqëror dhe atë privat) i cili kohëve të fundit veç ka arritur ngritje në produktin bruto vendor aktualisht vlerësohet se është 6-7 %, krahasuar me përudhën 1970-1999 ka qenë 1.9 % deri 2.3 %. Rritja e pjesëmarrjes në ekonominë turistike në bruto produktin vendor është rezultat i rënies drastike të aktivitetit ekonomik të sektorit shoqëror dhe bruto produktin vendor është rezultat i rënies drastike të aktivitetit ekonomik të sektorit shoqëror dhe publik të ekonomisë, pastaj ndryshimet të ambientit makroekonomik dhe rivalitetit të madhe të sektorit privat dhe hotelerisë.

Duke e analizuar strukturën e veprimtarive ekonomike, e cila është e ndarë në 17 seksione, seksioni i hoteleve dhe restoranteve është në vendin e katërt për nga numri i bizneseve të regjistruara, ajo pas seksionit të tregtisë me shumicë dhe pakicë, industrisë përpunuese dhe transportit, magazinimit dhe komunikacionit.

Duke e analizuar numrin e përgjithshëm të gjitha bizneseve të regjistruara deri në qershor 2002, ku janë regjistruar 50,399 biznese, bizneset në lëmin e veprimtarive hotelier marrin pjesë me 8.48 %, ose gjithsejtë 4275, biznese. Edhe pse nga numri i të punësuarve, hoteleria me 10.929 të punësuar zë vendin e katërt në numrin e përgjithshëm të punësuarve në ekonominë e Kosovës e cila kap shifrën 180.568 të punësuar. Për periudhën e pasluftës hapja e bizneseve të reja hoteliere është përqendruar kryesisht në biznese të mesme dhe biznese të vogla. Si veçori bazë e zhvillimit të biznesit hotelier në Kosovë është zhvillimi i tij në formën e bizneseve të vogla, e cila shoqërohet me disa pasoja si; mundësi të vogla, për krijim e vendeve të punës, por për te ndikuar edhe në uljen e papunësisë; si mundësi relativisht të kufizuara për të ardhurat nga taksat dhe tatimet e ndryshme.

Shpërndarja e objekteve hoteliere ne regjionet e qendrave me te mëdha të Republikës së Kosovës

Shpërndarja hapësinore për objektet hoteliere dhe ndërmjetësimi turistik është përafërsisht në përputhshmëri me aktivitetin ekonomik që realizohet në komunat e Kosovës. Ne shpërndarjen e objekteve hoteliere te vendit ekziston kjo pjesëmarrje: Prishtina merr pjesë me 1373 biznese hoteliere ose shprehur ne përqindje me 32.11%, Prizreni me 530 biznese hotelier ose 12.39 %, Peja merr pjesë me 165 biznese hoteliere ose 3.85%, Ferizaj me 102 biznese hoteliere ose 2.38 %, Gjilani me 239 biznese hoteliere ose 5.59 %, Mitrovica me 288 biznese hoteliere ose 6.37 % dhe Gjakova me 196 biznese hotelier ose 2.81 %.

Kjo lëmi ka mangësitë e saj, sepse ne bazë te analizave nuk janë te ndërtuara te gjitha bizneset hotelier sipas standardeve. Por ka edhe te atilla qe i plotësojnë kriteret për këtë veprimtari sipas standardeve te cilat do te plotësonin ofertën turistike.

Ne mungesa te dhënave për momentin, ne fare pak kemi njohuri për strukturën sipas moshës, nivelin arsimor, te pronave të bizneseve hotelier.

Ne bazë të strukturës se te punësuarve ne bizneset hotelier numri me i madhe është femra 75% ndërsa numri i pronarëve ne bizneset hoteliere femra është me i ulet së 2 %.

Subjektet hoteliere janë ne fazën fillestare të formimit te tyre ne bazë të kapitalit te tyre privat. Te gjitha paraqesin bazë solide për zhvillimin e ofertës turistike. Ne perspektiv do te jen mjaft profitabile.

Përfundimi

Turizmi ne vendin tonë është zhvilluar në rrethana mjaftë të vështira në aspekte të ndryshme si politike, ekonomike, shoqërore. Ne vitet e fundit vështërsite dhe kufizimet themelore nuk kanë qenë vetëm në nivel kombëtar, por edhe me gjere në nivel regjional. Shkaktar për këtë ishin rrethanat e krijuara nga luftërat në ish Republikën Federative të Jugosllavisë. Zhvillimi i turizmit është në lidhshmëri me zhvillimin ekonomik te vendit. Kosova me potencialet e sajë mund të jetë vendi me zhvillim ekonomik ne të cilin turizmi do të jete njeri prej vendeve ku premtojnë investimet në këtë sektor. Gjithherë duke marrë për bazë vendet e regjionit si Maqedoninë, Bullgarinë, Kroacinë, Slloveninë, Shqipërinë, ku turizmi është njëra prej sektorëve të ekonomisë i cili ka thithur investime nga investitorët e huaj dhe të qëndrueshëm ne këto vende. Shfrytëzimi i potencialeve turistike do te ndikoj ne ngritjen e ekonomisë. Kjo mbetet te realizohet ne perspektiv. Me qen se ende vendi ka vështërsi ekonomike. Zhvillimi ekonomik, investimet, shfrytëzimi i resurseve dhe potencialeve ne mënyrë te qëndrueshme do te na japin bazë te mirë edhe për zhvillimin e turizmit. Ku zhvillimi i tij ka efekt multiplikativ ne zhvillimin ekonomik te vendit.

Literatura

1. Dumazdier:, “Vers une civilistaion de loisir”, Paris,1972.
2. Rudollf Bičanić:”Tipologjia tržišta”, informator, Zagreb, 1968.
3. S. i Z.Marković:”Ekonomika turizma”, Zagreb, 1967.
4. Boris Vukonić:”Marketing u turizam, Zagreb, 1986.
5. Jelena kabilo:”Ekonomike turizma , Beograd,1980.
6. B. Millaku “ Tema e Magjistarures” Prishtinë 2008.
7. Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës Prishtinë 2009.
8. M .Gashi : “Bazat e Turizmit”Universiteti i Kosovës, Prishtinë, 1986.
9. M. Gashi “Vlerat turistike ne Kosovë” Plani regjional hapësinor i KSAK Prishtinë 1969.
- 10 .M. Gashi : “Uslovi i mogčnosti za razvoj turizma SAP Kosovu, Prishtinë 1977.
11. M. Gashi : “Osnovni potencial turističkih vrednosti Kosova”,ekspertiza izrađena za potrebe i rade regionalnog prostornog plana Kosova, Priština 1969.
12. Tourism Victoria (2002) The Tourism Industry Strategic Plan 2002-2006, Available at: <http://www.tourism.vic.gov.au/> (accessed in September 2009).

13. UNCED (1992), Agenda 21, Rio Declaration on Environment and Development, United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Available at: <http://www.un.org/> (accessed in July 2009).
14. Gjendja dhe problemet e zhvillimit të turizmit në Kosovë”, prill 2002,
15. “Analiza e shkaqeve dhe tendencave të pavoritshme në zhvillimin e turizmit në Kosovë në periudhën e pasluftës”, janar 2003.
16. Enti i Statistikës i Kosovës: Vjetarët statistikorë 1969 – 1989,
17. Pasqyrë statistikore mbi bizneset në Kosovë, nëntor 2002. D/. Zyra e Regjistrimit të bizneseve pranë MTI-së, qershor 2010.